

**Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова**

ЗАГАРНИЦЬКА ІРИНА ІВАНІВНА

УДК 130.122: 37.017.92: 159.942.52

**ХУДОЖНЄ ВИХОВАННЯ
ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЧУТТЄВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор, академік АПН України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, ректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Бровко Микола Миколайович,
Київський національний університет культури
і мистецтв, професор кафедри теорії та історії культури;

кандидат філософських наук, доцент
Андрущенко Тетяна Іванівна,
Національна музична академія
імені П.І.Чайковського, доцент кафедри суспільних наук.

Провідна установа: Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра теорії культури і філософії науки, Міністерство освіти і
науки України, м. Харків.

Захист відбудеться 5 червня 2007 р. о 16.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 в
Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова,
9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені
М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “ 3 ” травня 2007 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Матюшко Б.К.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Занурення у процеси динамічних перетворень, пов'язаних з економічною і політичною розбудовою та формуванням принципово нових соціальних відносин, поставило українське суспільство перед необхідністю зміни пріоритетів: держава й соціальна спільнота мають поступитися місцем людині. Реалії життя демонструють, що саме вона є рушійною силою прогресу цивілізації, що від її освіченості, рівня розвитку культури та сформованості духовного світу залежить динаміка протікання всіх економічних, політичних і соціальних процесів.

Сьогодні ми спостерігаємо поєднання надзвичайних досягнень людського розуму з нищівною духовною кризою, що характеризується загальною світоглядною розгубленістю особистості, руйнацією духовних засад її життєдіяльності. Існування соціуму в умовах, коли на зміну цінностям приходять інтереси, призвело до появи людини, основними рисами якої є приземлений прагматизм, моральний нігілізм і безпринципність. Особливу загрозу ці тенденції становлять у молодіжному середовищі, де невпевненість у завтрашньому дні викликала хаотичне поєднання ціннісних пріоритетів і життєвих ідеалів молоді, а її відчуження й самотність вилилися у зростання жорстокого індивідуалізму та злочинності.

До цього додається надзвичайно небезпечний вплив масової культури, що, звеличуючи цинізм і “оспіваючи” тілесні насолоди, знецінює людське життя, духовно знищує особистість, принижує її до рівня тварини. Культ вседозволеності прискорює процес девальвації загальнолюдських духовних цінностей – гідності та здатності до співпереживання. Все більш загрозливою стає небезпека виростити емоційно убоге, бездуховне покоління, не “обтяжене” порядністю, яке в своєму прагненні швидкого збагачення за будь-яких умов вважатиме нормою зневагу до загальнолюдських культурних здобутків та традицій власного народу.

Враховуючи це, сьогоднішні студенти потребують особливої уваги держави і громадськості, тому що саме вони через кілька років складатимуть ядро української інтелігенції, від якої багато в чому буде залежати вигляд суспільства, його культура та напрями трансформацій. Студентство – майбутня еліта нашої країни, яка визначатиме її обличчя. Єдиним шляхом духовного відродження України, на нашу думку, є культивування в молодого покоління людяності через збагачення духовного світу та вшляхетнення почуттів, що уособлюють “людське” в людині. Гармонійне поєднання професіоналізму, освіченості та багатства духовного світу студентської молоді – ось справжня гарантія виходу держави із нинішнього кризового стану та втілення в життя того суспільного ідеалу, якого ми всі прагнемо.

Формування названих якостей покладається на вищу освіту, яка за своєю суттю має трансформувати культурні здобутки людства в особистісну культуру студентів, у сукупність їх

ціннісних і світоглядних установок. Таке суспільне завдання вимагає від неї зміщення акценту з вузької спеціалізації на духовний розвиток молоді та виховання її культури почуттів. Тим більше, що студентський вік – це період остаточної стабілізації характеру та ціннісних орієнтацій особистості. Тому неможливо припустити, щоб роки навчання у вищій школі були змарновані і, натомість, стали часом духовного змертвіння студентства.

Сформована чуттєва культура, як дієвий фільтр для негативних зовнішніх впливів, забезпечить студентам можливість повною мірою відчувати багатство власного життя та навколишнього світу; зробить їх вільними від примітивних шаблонів поведінки; дозволить будувати взаємовідносини з іншими людьми на засадах духовності та людяності. Саме тому завдання формування чуттєвої культури студентської молоді є в нинішніх умовах нагальним та невідкладним.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Обсяг літератури за обраною темою є досить значним. Він охоплює праці, присвячені дослідженню сутності чуттєвої культури особистості, осмисленню значення її формування для розвитку людської духовності; роботи, в яких досліджуються характеристики студентства як своєрідної демографічної групи та особливості виховної роботи в молодіжному середовищі.

Основоположними для даного дослідження є погляди на чуттєвість людини як її сутнісну характеристику, викладені у працях Протагора, Платона, Арістотеля, Р.Декарта, Д.Локка, Д.Берклі, І.Канта; ідеї Г.Сковороди, П.Юркевича, М.Бердяєва, П.Сорокіна, А.Канарського та ін.

Проблема чуттєвої культури як компонента духовної культури особистості знайшла відображення в роботах таких вчених, як В.Андрущенко, І.Зязюн, С.Іконнікова, М.Реріх, О.Рудницька, Г.Шевченко та ін. В їх працях культура почуттів розглядається як ціннісно-духовна властивість особистості, завдяки якій проявляється її світосприймання, світовідношення, творча діяльність та соціокультурна поведінка.

Психологічні аспекти культури почуттів відображені в роботах Л.Божович, В.Вілюнаса, Л.Виготського, І.Джидар'ян, Б.Додонова, К.Ізарда, Я.Рейковського, В.Семке, та ін. В їх роботах міститься глибокий аналіз емоційних станів людини, представлені змістовні характеристики емоцій і почуттів, розкрито взаємозв'язок емоцій і потреб.

У педагогічному аспекті культура почуттів та її виховання цікавили Я.А.Коменського, Ж.-Ж.Руссо, Ш.Амонашвілі, В.Кан-Калика, О.Макаренка, С.Русову, В.Сухомлинського, К.Ушинського. Б.Юсова та ін.

Слід назвати й фундаментальні дослідження в галузі мистецтвознавства, філософії культури та художнього виховання Т.Андрущенко, Б.Асаф'єва, М.Бровка, Н.Ветлугіної, Д.Кабалевського, Б.Теплова, Ю.Фохт-Бабушкіна, В.Шацької та інших.

Значний внесок у вивчення феномену чуттєвої культури зробили Т.Антоненко, Л.Коваль,

О.Лук, Л.Сбітнева, І.Сілютіна, Л.Соколова, В.Толстих, П.Якобсон та інші, які зосередили свою увагу на пошуках засобів та шляхів формування чуттєвої культури школярів та підлітків.

Дослідження студентської молоді як окремої демографічної групи знаходимо в роботах Т.Аболіної, В.Астахової, В.Дмитрієва, М.Заковича, Л.Сокурянської, Ф.Філіппова, В.Шубкіна, В.Чупрова, Я.Яцкевич та ін.

Аналіз наукових робіт, присвячених чуттєвій культурі, показав, що цей феномен із кожним роком приваблює все більше дослідників. Однак, незважаючи на значну кількість праць, ще й досі не вироблено чіткого визначення чуттєвої культури особистості, в якому б вона виступала як цілісний феномен. До того ж немає ґрунтовних досліджень, присвячених аналізу шляхів та засобів формування чуттєвої культури саме студентської молоді. Зважаючи на сучасні умови, в яких відбувається становлення студентства, це питання вимагає детальної розробки. Власне, потребою вивчення шляхів формування чуттєвої культури в умовах вищого навчального закладу із врахуванням нових соціально-історичних реалій та загострення в суспільстві духовної кризи обумовлені актуальність і спрямованість нашого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний з темою дослідження кафедри філософії Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова “Філософсько-методологічні засади вивчення і розв'язання фундаментальних проблем педагогічної освіти” (Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України, № 746 від 07.11.2003р.). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 7 від 24.03.2005р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз феномену чуттєвої культури студентської молоді та ролі художнього виховання в процесі її формування і розвитку. Досягнення цієї мети обумовлює постановку і вирішення таких взаємопов'язаних **завдань**:

- розкрити феномен чуттєвої культури людини як її сутнісної характеристики;
- уточнити поняття та структуру чуттєвої культури особистості;
- визначити місце та обґрунтувати роль чуттєвої культури в структурі духовного світу студентської молоді;
- окреслити фактори, що впливають на формування та збагачення чуттєвої культури студентської молоді та проаналізувати значення у цьому процесі художнього виховання;
- встановити чинники підвищення ефективності художнього виховання у вищих навчальних закладах.

Об'єкт дослідження - феномен чуттєвої культури студентської молоді.

Предметом дослідження є значення та дієвість художнього виховання у формуванні та розвитку чуттєвої культури студентської молоді.

Методи дослідження. У методологічному апараті дисертації як базові фігурують діалектичний, феноменологічний, структурно-функціональний та інші методи. Зокрема, використання феноменологічного методу дало змогу розглянути феномен чуттєвої культури як сутнісної характеристики особистості, як один з показників рівня її духовного розвитку. За допомогою структурно-функціонального методу автор дослідив структуру духовного світу студентської молоді, функціональну взаємодію його складових частин, місце та роль у ньому чуттєвої культури. Застосування міждисциплінарного підходу дозволило використати в процесі дослідження роботи з філософської антропології, соціальної філософії, філософії культури, психології, культурології, естетики і мистецтвознавства. Автор також спирався на цивілізаційний, історичний та культурно-антропологічний методологічні підходи, що утвердилися в останні десятиріччя у філософській антропології та філософії культури.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні сутності та структури чуттєвої культури сучасної української студентської молоді; у виокремленні основних шляхів її виховання в контексті становлення ринкових відносин, зміни суспільних ціннісних орієнтацій та стрімкого загострення духовної кризи; в аналізі дієвості художнього виховання в процесі формування чуттєвої культури українського студентства.

В межах проведеного дослідження обґрунтовано ряд положень, що розкривають його логіку і виносяться на захист:

- доведено, що чуттєва культура є формою безпосереднього суб'єктивного переживання людиною взаємовідношень з явищами (чи процесами) природи і суспільства, в якому переломлюється і реалізується в історичній і повсякденній практиці людське (гуманістичне) ставлення до дійсності; чуттєва культура є однією з головних складових духовного світу людини, її сутнісною характеристикою;
- визначено, що феномен чуттєвої культури студентської молоді є динамічною духовно-ціннісною якістю особистості, яка інтегрує сенсорну розвинутість, емоційність, емпатію, емоційний досвід, емоційний самоконтроль і саморегуляцію;
- показано, що чуттєва культура студентів ґрунтується на їх цінностях, потребах, переконаннях, високому рівні самосвідомості та соціокультурної поведінки у співвідношенні із загальнолюдськими цінностями та ідеалами; вона співіснує і активно взаємодіє з раціональним (інтелектуальним) та вольовим компонентами духовного світу, доповнює їх при необхідності оцінки та прийняття рішення в раціонально не визначеній ситуації;
- розкрито, що чуттєва культура є одним з показників духовного розвитку студентської молоді, оскільки яскраво демонструє не лише її емоційну грамотність та здатність витонченого сприйняття, а й висвітлює усвідомлені цінності та ідеали, світовідчуття і рівень інтелігентності, які дозволяють відчуті і відділити істину від похибки, добро від зла, прекрасне від потворного,

реалізувати людські пріоритети в своїй практичній діяльності;

- обґрунтовано, що серед чинників формування чуттєвої культури студентської молоді (естетична насиченість макро- і мікросередовища, культурний фон, навчальний процес, художньо-творчий компонент наукової діяльності тощо) найбільш дієвим є цілеспрямоване художнє виховання та самовиховання особистості, яке забезпечує органічне входження її у світ великого мистецтва, формування на цій основі адекватних естетичних смаків, інтересів, потреб, внутрішнього духовного прагнення до спілкування зі світом прекрасного та творчості за законами краси;
- виявлено комплекс взаємозалежних умов, що забезпечують ефективність впливу художнього виховання на формування та вдосконалення чуттєвої культури студентів.

Теоретичне і практичне значення дослідження полягає в тому, що воно, з одного боку, уточнює розуміння чуттєвої культури особистості, а з другого – підкреслює значення цілеспрямованого художнього виховання студентства в процесі її формування та збагачення у вищих закладах освіти.

Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі (як теоретичне підґрунтя викладання філософської антропології, філософії культури, культурології, естетики, соціальної філософії), при підготовці навчально-методичних посібників, при побудові у вищому закладі освіти системи виховної роботи, при прогнозуванні культурного розвитку суспільства та формуванні державної культурної політики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки, викладені в дисертації, оприлюднювалися автором у виступах та доповідях на ряді наукових конференцій і семінарів, зокрема: на Міжнародній науковій конференції “Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття” (19 квітня 2005 р., м.Київ); IV-й науково-методичній конференції “Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи” (27-28 жовтня 2005 р., м.Київ.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Сучасний стан і тенденції розвитку вищої освіти в Україні: філософські аспекти” (13-15 січня 2006 р., м.Івано-Франківськ); 13-тих Всеукраїнських педагогічних читаннях “В.Сухомлинський у діалозі з сучасністю: культурологічні виміри шкільної та педагогічної освіти” (5-6 жовтня 2006р., м.Переяслав-Хмельницький); Міжнародній науковій конференції “Другі Міжнародні Драгоманівські читання” (27-28 жовтня 2006р., м.Київ) та ін.

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 8 публікаціях, з яких 5 надруковано у виданнях, рекомендованих ВАК України для філософських наук.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають в себе 5 параграфів, висновків та списку використаних джерел у кількості 253 найменувань. Загальний обсяг роботи – 205 сторінок, із них 187 сторінок основного тексту. Список використаних джерел становить 18 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У “Вступі” обґрунтовано актуальність теми дослідження та проаналізовано рівень її наукового опрацювання; окреслено мету, завдання і теоретико-методологічні засади наукового пошуку; розкрито новизну, теоретичну і практичну значущість дослідження; відображено апробацію результатів і структуру роботи.

Перший розділ “Теоретико-методологічні проблеми дослідження феномену чуттєвої культури особистості” складається із трьох параграфів та висновків.

У першому параграфі 1.1 **“Чуттєвість людини як філософська проблема”** здійснено аналіз теоретико-методологічних засад визначення чуттєвості людини, розглянуто еволюцію поглядів на сутність цього феномену від античної філософії до сучасних зарубіжних і вітчизняних філософських досліджень.

Вивчення чуттєвості людини пройшло довгий шлях: від переконаності у всезагальному характері “чуттєвого” давньогрецьких натурфілософів, визнання існуючим лише того, що людина сприймає органами чуття (софіст Протагор), до зневажання пристрастей як “ланцюгів душі” та схвалення тільки обумовлених “істинною вірою” почуттів за часів Середньовіччя; від апології “свята почуттів” та антропоцентризму епохи Відродження до протиставлення розуму і чуттєвості у філософських концепціях Нового часу - емпіризмі й раціоналізмі. Від тези філософів-сенсуалістів про те, що істина та знання загального побудовані на чуттєвому досвіді, від проголошення чуттєвості основною рушійною силою в житті людини представниками української кордоцентричної філософії до застеререження П.Сорокіна, що наслідком орієнтації людини на максимум чуттєвої насолоди стане втрата нею почуття міри та святості духовних засад власного існування. Кожна епоха і філософський напрям так чи інакше зробили свій внесок у розуміння цього феномену, додаючи до його характеристики нові риси.

Сучасна наука розглядає чуттєвість людини як форму її духовної активності, що ґрунтується на переживанні єдності зі світом та його осмисленні. Чуттєвість, емоційний відгук визнаються духовними аналогами цілісності буття, специфічними характеристиками людського роду, оскільки саме якість та глибина почуттів безпосередньо визначають повноту існування особистості та багатство її внутрішнього життя. Суб’єктивне сприймання оточуючого світу у вигляді образів і суджень завжди є емоційно забарвленим. До того ж, лише проходячи крізь чуттєву сферу особистості будь-які зовнішні умови набувають здатності створювати прагнення, а отже, визначати її майбутні вчинки. Ця особливість дозволяє чуттєвості забезпечувати “енергетичну” основу активності людини у перетворенні зовнішнього світу.

З віком, становленням особистості та під впливом соціальних факторів (середовище, в якому вона зростає, вимоги та звички, характерні для суспільства й людей, що її оточують) “багаж” емоційного досвіду поступово збільшується, відповідно, розвивається та збагачується її чуттєва сфера. Однак, щоб досягти досконалості та посісти належне їй місце однієї з найважливіших сутнісних людських особливостей, чуттєвість особистості повинна увібрати в себе духовно-культурні надбання людської цивілізації.

У другому параграфі 1.2 “Емоції та почуття – сутнісна характеристика особистості” простежується відмінність емоцій і почуттів, вони розглядаються у тісному взаємозв'язку із потребами особистості, способом її життя, інтересами тощо.

Кожний з нас має неповторну палітру емоцій та почуттів, за допомогою яких сприймає та пізнає навколишній світ, відчуває та усвідомлює власне місце в ньому, всотує багатство наукових і культурних здобутків, формує особистий світогляд. Німецький філософ і психолог Ф.Крюгер писав: “Те, чому людина радіє, що її цікавить, вводить у зневіру, хвилює, уявляється їй смішним, найбільше характеризує її сутність, її характер та індивідуальність... Певною мірою “емоційне” дає нам знання про будову душевного, внутрішнього світу в цілому”. Від багатства чуттєвості особистості залежить, чи пізнає вона красу життя, чи зможе розділити чужий сум, чи реалізує своє призначення як людина.

Вивчення робіт, присвячених емоційній сфері людини, виявило плутанину в розумінні специфіки емоцій і почуттів, а інколи й взаємозаміщення цих понять. Аналіз поглядів таких дослідників як В.Вільямс, Л.Виготський, У.Джемс, К.Ізард, К.Ланге, С.Рубінштейн, В.Семке, Г.Шингаров, П.Якобсон та ін. дозволив чітко виділити характерні особливості емоцій та почуттів людини.

В процесі еволюції емоції біологічно закріпилися як своєрідний засіб дотримання оптимальних меж життєвого процесу істоти. Оцінюючи характер зовнішнього впливу, вони дозволяють індивіду визначити його наслідки для організму та пристосуватися до зміни ситуації чи оточуючого середовища.

На відміну від емоцій, пов'язаних з біологічними потребами організму, основа почуттів - суспільно сформоване ставлення людини до дійсності. Як продукт соціального, ціннісного розвитку емоцій, почуття посідають найвищий щабель емоційної сфери людини, їх якості визначають рівень духовного розвитку особистості. Аналізуючи сутнісні характеристики почуттів людини, психологічна, антропологічна і педагогічна науки поділяють їх на моральні, естетичні, інтелектуальні (пізнавальні) та праксичні. В.Поплужний додає до цього переліку ще й соціальні почуття. А К.Платонов навпаки, до почуттів відносить лише моральні, інтелектуальні та естетичні.

Названі різновиди почуттів не існують відокремлено. Народжуючись, розвиваючись, проявляючись і закріплюючись у тісному взаємозв'язку, вони завжди суспільно обумовлені та

історичні, тобто визначаються стилем життя і поведінковою установкою особистості. Формуючись в процесі розвитку індивідуальної свідомості як наслідок виховних впливів родини, школи, мистецтва та інших суспільних інститутів, почуття не лише мають власну історію, вся їх система є відображенням життєвого шляху особистості. Враховуючи те, що почуття - постійні супутники людини і впливають на всі її думки та вчинки, саме через них пролягає найкоротша дорога до глибинних психологічних зрушень та духовного очищення.

У третьому параграфі 1.3 “Сутність і структура чуттєвої культури” представлено розмаїття поглядів на чуттєву культуру особистості, зроблена спроба уточнити сутність цього феномену та розглянути його основні складові.

Аналіз наукової літератури показав, що до проблеми чуттєвої культури особистості зверталось багато дослідників, які розглядали її як складову частину загальної культури людини та одночасно наголошували на надзвичайній важливості її формування для збереження і примноження духовної культури людства. Але, незважаючи на значну кількість наукових праць, ми не знайшли чіткого визначення сутності даного феномену. Аналіз поглядів ряду авторів показав гіпертрофію ними ролі окремих складових чуттєвої культури, а подекуди й довільне їх виділення. На нашу думку, простий перерахунок низки компонентів заважає розкриттю всіх аспектів сутності чуттєвої культури, унеможливорює системний, цілісний підхід до осмислення даного феномену, що має спиратися на врахування якісної своєрідності всіх складових, їх спрямованості та функціонального значення. Якщо погодитись із таким баченням, то до змісту чуттєвої культури можна довільно включати будь-яку кількість найрізноманітніших елементів, не зосереджуючись на природі власне культурологічного явища. Результатом існуючого розмаїття поглядів на цей феномен є розмитість не лише визначення чуттєвої культури, а й відсутність чіткого обґрунтування засобів її діагностики, критеріїв розвитку та шляхів вдосконалення.

До того ж, якщо проблемі чуттєвого виховання школярів присвячена низка дисертаційних досліджень, питання розвитку чуттєвої культури саме студентської молоді не отримало всебічного теоретичного обґрунтування. Хоча, враховуючи реалії сучасного життя, воно є надзвичайно актуальними для забезпечення якісної підготовки гармонійно розвинутого, духовно зрілого фахівця. Нині нагальними є: осмислення сутності, змісту, найважливіших характеристик чуттєвої культури студентів; визначення можливостей вищого навчального закладу у її формуванні; виявлення сукупності умов, які забезпечують результативність чуттєвого виховання студентства. Постає також питання створення методичних рекомендацій, які б, розкриваючи шляхи, форми та засоби формування чуттєвої культури майбутніх спеціалістів, лягли в основу виховної роботи у вищій школі.

Дослідження показало, що зміст чуттєвої культури не вичерпується поняттями “емоція”, “почуття” чи “переживання”, хоча в той же час емоційний компонент в цій культурі є домінуючим.

Автор вважає, що чуттєва культура є: 1) динамічною, історично конкретною формою суспільної свідомості; 2) підсистемою духовної культури особистості; 3) інтегративною духовно-практичною характеристикою особистості.

Під чуттєвою культурою ми розуміємо динамічну духовно-ціннісну якість особистості, що інтегрує сенсорну розвинутість, емоційність, емпатію, емоційний досвід та емоційний самоконтроль і саморегуляцію. Завдяки тому, що вона ґрунтується на цінностях, потребах, переконаннях, високому рівні самосвідомості та соціокультурної поведінки людини у співвідношенні із загальнолюдськими цінностями та ідеалами, культура почуттів, на наш погляд, є своєрідним камертоном духовного розвитку особистості. Вона яскраво демонструє не лише емоційну грамотність людини та її здатність до витонченого сприйняття, а й висвітлює усвідомлені нею цінності та ідеали, її світовідчуття і рівень інтелігентності. Усвідомлення значення всіх названих складових частин чуттєвої культури дозволяє стверджувати, що вона входить до ядра сутнісних характеристик людини.

Другий розділ “Чуттєва культура в структурі духовного світу сучасної студентської молоді” складається із двох параграфів і висновків.

У першому параграфі 2.1 “Духовність сучасного українського студентства: стан розвитку та особливості прояву в нових соціокультурних умовах” докладно розглядаються основні тлумачення феномену духовності представниками різних філософських напрямів, аналізуються умови та фактори духовного становлення сучасної української студентської молоді.

Від античних філософів (які стверджували, що не залучена до духовності особистість не усвідомить власної сутності й не виконає свого призначення, а отже, втратить право називатися Людиною) до філософських концепцій ХХ ст. (екзистенціалізму, персоналізму, філософської антропології) проблема духовності вважалася однією з основних і навіть була віднесена до “вічних” питань буття людини у світі.

В українській філософії дослідження проблеми духовності починається з філософсько-теософського кордоцентризму Г.Сковороди і філософсько-наукового кордоцентризму П.Юркевича. Сучасна українська філософія розуміє духовність як онтологічний стрижень людини, як шлях особистості до істини, добра, краси. У це поняття включається весь зміст інтелектуально-мислительної, чуттєво-емоційної та вольової діяльності людини, весь складний комплекс її психіки, морально-етичні і релігійні помисли. Дедалі тісніше духовність пов’язується не просто з людиною, а з неповторною людською особистістю. Причиною цього стало поглиблення у філософії антропологічної орієнтації, прагнення знайти вихід із духовної кризи, що охопила сучасну цивілізацію. Сьогодні, коли матеріальні можливості особистості розширюються за рахунок девальвації її моралі та духовної свободи, питання відродження духовності набуло надзвичайної актуальності. Оскільки “людина розумна” виявилася нездатною подолати створені нею самою

кризи, зростає цікавість до “людини духовної”, “ноосферної” (В.Вернадський), яка б, розуміючи глибинну сутність світу й себе, усвідомила необхідність утвердження духовних цінностей та ідеалів для врятування людства від самознищення.

Значної актуальності набули названі процеси і в Україні. Динамічні перетворення в соціально-економічній, політичній, правовій, морально-етичній сферах буття змінили суспільну психологію, викликали неоднозначні зрушення в житті соціуму. Це обумовлено низкою причин, серед яких найголовнішою є глибока депресія, що охопила суспільство, і вплив якої відчувається у функціонуванні всіх соціальних інститутів. Розмиванню життєвих ідеалів особистості та девальвації загальнолюдських духовних цінностей сприяє також і “масова культура” з її спрямованістю на примітивну чуттєвість. В результаті маємо екзистенційний вакуум, що характеризується розгубленістю та відчуженням особистості, хаотичним поєднанням ціннісних пріоритетів та втратою смислу життя.

Названі деструктивні процеси найбільшою мірою впливають на студентську молодь, яка в цей динамічний час стоїть на порозі самостійного життя. Соціологічні дослідження засвідчують пануючий в молодіжному середовищі емоційний фон нігілізму та зневіри, швидку прагматизацію свідомості студентів і зневагу до духовних джерел життя. З огляду на це, державі і громадськості слід приділити особливу увагу вихованню сьгоднішніх студентів, тому що саме вони незабаром визначатимуть майбутнє України.

У другому параграфі 2.2 “Місце та роль чуттєвої культури в структурі духовного світу студентської молоді” детально розглянуто складові духовного світу особистості та характер їх взаємодії, а також визначено місце, яке займає в даній структурі чуттєва культура.

Цікавість дослідників до духовного світу особистості є закономірною, оскільки саме в ньому сконцентровані життєдайні імпульси гуманності та людяності. Він, як цілісна система свідомо-психологічних індивідуальних рис, виражає міру усвідомлення людиною сутності та сенсу власного буття. Це має безпосередній вплив не лише на існування окремого індивіда, а й на духовне життя всього суспільства. Адже воно як відкрита, здатна до саморозвитку й самоорганізації система, може еволюціонувати в будь-яких напрямках, і внутрішня свобода особистості відіграє тут вагомий роль. Тому духовний світ людини є важливим компонентом суспільно-історичного розвитку, а його гармонізованість виступає передумовою не лише ефективності взаємодії всіх складових суспільного життя, а й прогресу країни загалом.

Духовний світ особистості залишався провідною темою філософської рефлексії упродовж усієї історії людства. Переважна більшість філософів підтримує думку, що духовний світ уособлює “людське” в людині і має тричленну структуру з гармонійним поєднанням трьох її сутнісних властивостей: розуму, волі та почуттів. Переконаність у цьому знаходимо у перших богословів (Ориген, Климент та ін.), які розглядали особистість як трічленну структуру, визначивши в ній

“емпіричну людину” (почуття), “земну людину” (воля) та “ідеал-людину” (розум). Такі уявлення започатковані Платоном, який розум, волю й почуття називає трьома активностями душі, та Аристотелем, який вважав їх властивостями свідомості. Пізніше Д.Локк, також виділяючи в духовному світі особистості розум, почуття й волю, підкреслює обов’язковий взаємозв’язок однієї складової з іншою. Л.Фойєрбах вбачає в їх гармонійному поєднанні сферу істинно людського в людині.

У вітчизняній філософії останньої чверті ХХ ст. до компонентів духовного світу людини дослідники цього феномену пропонували додати:

- віру та переконання (В.Андрущенко, М.Михальченко, В.Шинкарук та ін.);
- знання та його види (І.Бойченко, В.Рижко, В.Храмова та ін.);
- оцінки, цінності та ціннісні форми свідомості (В.Возняк, В.Волович, М.Зелінський, М.Мокляк, А.Ручка, Л.Сохань та ін.);
- цілі, ідеали, норми, орієнтири та інші регулятивні компоненти діяльності (Л.Губерський, І.Надольний, Л.Солонько, В.Ярошовець, О.Яценко та ін.).

Отже у класичній філософській традиції духовний світ особистості має цілісний характер і розглядається в єдності трьох сторін: раціональної, почуттєво-емоційної та вольової, - що перебувають у тісній взаємодії. Він є притаманною лише людині здатністю бути самосвідомим суб’єктом мислення, почуттів і волі, що виявляється в цілепокладанні та творчій діяльності. Елементи духовного світу настільки взаємопов’язані, що будь-яка спроба їх розмежування не лише деформує буття людини, а й загрожуватиме розвитку її особистості. Дуже чітко міру гармонії всіх складових духовного світу виразили В.Шинкарук та О.Яценко: „Цілісна й гармонічна людина починається з того, що всі сфери її духу - почуття, воля, розум - співіснують у такій взаємодії, де почуття формуються на основі розуму, а розум осяяний горінням почуття, де воля являє собою єднання почуття й розуму, спрямованих на свою предметну реалізацію”.

Духовний світ кожної особистості творить її неповторну індивідуальність та унікальність. Недаремно філософська традиція позначила духовний світ людини терміном “мікрокосм”, розглядаючи його як таку ж гігантську безмежність, як і безмежність макрокосмосу. Враховуючи, що будь-які зовнішні чинники починають визначати поведінку людини лише переломлюючись через її почуття, чуттєва складова духовного світу потребує гідного ставлення, а формування чуттєвої культури індивіда має посісти належне місце у його розвитку та становленні. Тільки за таких умов вдасться забезпечити не лише духовне збагачення окремої особистості, а й зупинити духовний занепад всього суспільства.

У третьому розділі “Формування чуттєвої культури студентської молоді засобами художнього виховання у вищому навчальному закладі” автор окреслює фактори, що впливають на формування та збагачення чуттєвої культури студентської молоді, розглядає значення

художнього виховання для забезпечення чуттєвої вихованості студентства та аналізує чинники підвищення його ефективності у вищих навчальних закладах.

Фундаментальна роль у процесі формування і розвитку чуттєвої культури студентства належить вищій освіті, яка за своєю суттю має, залучаючи молодих людей до духовного простору суспільства, трансформувати культурні здобутки людства в їх особистісну культуру. Цей процес потребує систематичності і має здійснюватись у кількох напрямках. По-перше, у напрямку, пов'язаному із включенням до сфери емоційних переживань студентів нових об'єктів та подій. По-друге, спрямовуватись на удосконалення їх здатності керувати власними почуттями. І нарешті, орієнтуватися на постійне насичення свідомості молоді високими цінностями і нормами. Тільки за умови приділення достатньої уваги всім названим напрямкам ми отримуємо чуттєво культурного студента, який відрізнятиметься зростанням духовних потреб, широтою художніх інтересів, прагненням емоційного насичення та творчої діяльності.

Шляхи досягнення цієї мети різноманітні, але є всі підстави відзначити особливу роль у формуванні чуттєвої культури студентської молоді художнього виховання, яке ґрунтується на цілеспрямованому її залученні до світу мистецтва. Недаремно мистецтво здавна визнається джерелом пізнання світу почуттів та вважається незамінним у збагаченні духовності особистості.

Організоване під час навчання у вищій школі цілеспрямоване художнє виховання викликає в юнаків та дівчат безліч нових переживань, що стимулюють формування здібності студентів до глибокого, емоційно-багатобарвного сприйняття, позитивно впливають на формування їх чуттєвої культури.

Завдання художнього виховання поділяються на дві групи - набуття теоретичних знань і формування практичних умінь. До першої групи належать питання залучення молоді до цінностей мистецтва, до другої – її активного включення в художню діяльність. Вирішення цих завдань відбувається в межах трьох послідовних етапів. Перший - це нагромадження необхідного запасу знань та вражень (звук, колір, пластика і т.і.), без яких не виникне цікавість до мистецтва, а згодом і радість від процесу спілкування з ним. Під час другого етапу на основі удосконалення художнього сприйняття та створення багажу необхідних знань у студентів формуються такі соціально-психологічні якості, що забезпечують їм можливість емоційно переживати та оцінювати мистецькі твори, насолоджуватися ними. Під час третього етапу художнього виховання увага педагога має спрямовуватись на розвиток творчих здібностей кожного вихованця, які б перетворили його на творця художніх цінностей, дозволили не лише насолоджуватися красою мистецтва, а й прагнути власноруч створювати прекрасне.

На жаль, процес художнього виховання студентів ускладнений низкою гострих проблем. Одна з них - відсутність у більшості вищих навчальних закладів цілеспрямованої роботи з художнього розвитку студентів. Друга -якість самого процесу художнього виховання. Вона

охоплює дві складові: необхідність прилучати студентів лише до мистецтва високого гатунку і потребу ефективних методик художнього розвитку молоді саме у вищій школі. Ці методики, зокрема, мають розв'язати питання наявного дисбалансу у взаємозв'язку теорії і практики вивчення мистецтва, передбачити більш активне спілкування студентів із “живим” мистецтвом.

До проблем можна віднести і нестачу викладачів, здатних “закохати” вихованців у мистецтво та донести до них цінність мистецьких творів. Адже саме від майстерності педагога, який керує процесом художнього розвитку молоді, його знань та людських якостей залежать теоретична підготовка, практичні уміння, а в кінцевому підсумку й результат художнього виховання студентів та формування їх чуттєвої культури.

Не дуже втішна ситуація складається і з розвитком в студентів творчих здібностей в галузі мистецтва. Ця проблема вимагає забезпечення відповідних психолого-педагогічних умов, які б спонукали молоду людину до активної творчої самореалізації, тому що студенти мають не просто заучувати, закріплювати, засвоювати, повторювати, а, насамперед, - переживати, оцінювати та створювати, тобто, бути активними суб'єктами культурно-творчої діяльності.

Необхідність вирішення всіх зазначених проблем вимагає від вищого закладу освіти створення цілісної всеохоплюючої системи художнього виховання, яка б органічно включалася до навчального процесу і позанавчальної діяльності студентів. Вона має спиратися на ряд принципів, серед яких, насамперед, слід назвати принцип гармонійного поєднання в процесі художнього виховання індивідуального підходу до кожного студента з охопленням всього студентського колективу та залученням кожного до участі в художній діяльності.

Наступний принцип – це відкритий характер даної системи, який передбачає не лише тісний зв'язок із діяльністю внутрішніх структурних підрозділів ВНЗ, а й постійну співпрацю з різними творчими організаціями та установами культури міста, області, країни.

Надзвичайно актуальною є також необхідність створення у вищому навчальному закладі власного виховного середовища як основного простору і сукупності соціальних і духовних умов, що безпосередньо оточують студента і мають особливий вплив на формування його особистості. Дана потреба обумовлена тим, що він є для студента основним у системі факторів, які (поряд із сімейно-побутовою і соціально-ідеологічною атмосферою суспільства) визначають його цінності, норми, ідеали. Тож створення у навчальному закладі такого культурно-виховного середовища забезпечить надзвичайно сприятливі умови для художнього розвитку студентів і формування їх чуттєвої культури.

Зрештою, лише зусиллями вищої школи налагодити справу художнього виховання молоді, враховуючи її складність, комплексність і масштабність, не вдасться. Цей процес повинен обов'язково підтримуватися державою, якщо суспільство дійсно зацікавлене одержати освічене й культурне покоління молодих людей, здатних забезпечити його подальший прогрес. Існуюче

зневажливе ставлення до художнього виховання має бути замінене його усвідомленням як культурологічного явища в системі вищої школи.

У **“Висновках”** дисертаційного дослідження зроблено узагальнення результатів роботи, а також подані рекомендації, які мають теоретичне та практичне значення. Вони конкретизовані в наведених нижче положеннях:

1. Чуттєвість - специфічна характеристика людського роду, оскільки саме в емоційній сфері закладена вся повнота існування особистості, а багатство її внутрішнього життя визначається, насамперед, якістю та глибиною переживань. Кожна людина має власну неповторну чуттєву палітру, за допомогою якої сприймає і пізнає навколишній світ, усвідомлює власне місце в ньому, формує свій світогляд. Чуттєвість людини можна визначити як найбільш широке розуміння духовності особистості, як форму її духовної активності, що ґрунтується на переживанні чуттєвої єдності з оточуючою дійсністю. Щоб досягти досконалості та посісти належне їй місце однієї з найважливіших сутнісних людських особливостей, чуттєвість особистості повинна увібрати в себе духовно-культурні надбання людської цивілізації.

2. Емоції базуються на рефlekсах, пов'язаних з потребами організму, і є їх психічним відображенням. Почуття - це більш складні та усталені переживання, що формуються в процесі розвитку індивідуальної свідомості як наслідок виховних впливів родини, школи та інших суспільних інститутів. Як продукт соціального, ціннісного розвитку емоцій, почуття посідають найвищий щабель емоційної сфери людини і визначають рівень її духовного розвитку. Враховуючи їх постійний вплив на думки та вчинки людини, через них пролягає найкоротший шлях до глибинних психологічних зрушень та духовного очищення особистості.

3. Чуттєва культура - це динамічна духовно-ціннісна якість особистості, що інтегрує сенсорну розвинутість, емоційність, емпатію, емоційний досвід, емоційний самоконтроль і саморегуляцію та ґрунтується на цінностях, потребах, переконаннях, високому рівні самосвідомості та соціокультурної поведінки людини. Вона є своєрідним камертоном духовного розвитку особистості, який демонструє не лише емоційну грамотність людини та її здатність до витонченого сприйняття, а й висвітлює усвідомлені нею цінності та ідеали, її світовідчуття і рівень інтелігентності. Відіграючи роль фільтра для всіх негативних зовнішніх впливів, сформована чуттєва культура допомагає особистості відчувати багатство власного життя та навколишнього світу; робить її вільною та незалежною від примітивних шаблонів поведінки; дозволяє вибудовувати взаємовідносини з іншими людьми на засадах духовності та людяності.

4. Для сучасного етапу розвитку цивілізації характерним є поєднання стрімкого технічного прогресу з нищівною духовною кризою, що характеризується світоглядною розгубленістю та відчуженістю особистості, руйнацією духовних засад її існування та деформацією духовного світу. Ці тенденції спричинили нестабільність і хаотичність ціннісних пріоритетів і життєвих ідеалів

молодого покоління. В студентському середовищі прогресує культ вседозволеності, жорстокого індивідуалізму та прагматизму, зневага до рідної культури та історико-культурних традицій власного народу. Єдиним шляхом духовного відродження студентської молоді є культивування в ній людяності через збагачення духовного світу, який в поєднанні трьох рівнозначних складових: раціональної, почуттєвої та вольової виступає уособленням “людського” в особистості.

5.Провідна роль у формуванні та розвитку чуттєвої культури студентства належить вищій освіті, яка за своєю суттю має, залучаючи студентів до духовного простору суспільства, трансформувати культурні здобутки цивілізації в особистісну культуру молодого фахівця, в сукупність його ціннісних і світоглядних установок. Таке суспільне завдання вимагає від вищої школи зміщення акценту із вузької спеціалізації на духовне збагачення студентів через розвиток їх почуттів. Цей процес потребує систематичності і об’єднання кількох напрямків. По-перше, напрямку, пов’язаного із включенням до сфери емоційних переживань студентів нових об’єктів та подій. По-друге, спрямовуватись на удосконалення їх здатності керувати власними почуттями. І третє, орієнтуватися на постійне насичення свідомості молоді більш високими цінностями і нормами.

6.Незамінним у формуванні чуттєвої культури студентської молоді є художнє виховання, що ґрунтується на цілеспрямованому залученні молоді до світу мистецтва. Його завдання можна поділити на дві групи - набуття теоретичних знань і формування практичних умінь. До першої групи належать питання залучення молоді до цінностей мистецтва, до другої – її активного включення в художню діяльність. Вирішення названих завдань відбувається в межах трьох послідовних етапів. Перший - це нагромадження необхідного запасу знань та вражень (звук, колір, пластика і т.і.), без яких не виникне цікавість до мистецтва і радість від процесу спілкування з ним. Під час другого етапу на основі удосконалення художнього сприйняття та створення багажу необхідних знань у студентів формуються такі соціально-психологічні якості, що забезпечують їм можливість емоційно переживати та оцінювати мистецькі твори, насолоджуватися ними. На третьому етапі основна увага має приділятися розвитку у вихованців творчих здібностей, які б спонукали їх власноруч створювати прекрасне.

7.Процес художнього виховання студентської молоді ускладнений низкою гострих проблем. Серед них: відсутність у більшості вищих навчальних закладів цілеспрямованої роботи з художнього розвитку студентів; якість процесу художнього виховання, відсутність ефективних методик художнього розвитку молоді саме у вищій школі. Проблемою залишається і нестача викладачів, здатних “закохати” вихованців у мистецтво та донести до них його цінність.

8.Необхідність вирішення зазначених проблем вимагає створення у вищому навчальному закладі цілісної всеохоплюючої системи художнього виховання, яка б органічно включалася до

навчального процесу і позанавчальної діяльності студентів. Вона має спиратися на ряд положень, серед яких:

- принцип гармонійного поєднання в процесі художнього виховання індивідуального підходу до кожного студента з охопленням всього студентського колективу та залученням кожного до участі в художній діяльності;
- відкритий характер даної системи, що забезпечить не лише тісний зв'язок із діяльністю внутрішніх структурних підрозділів навчального закладу, а й постійну співпрацю з творчими організаціями та установами культури міста, області, країни і т.д.
- необхідність створення у вищому навчальному закладі власного виховного середовища як сукупності соціальних і духовних умов, що безпосередньо оточують студента і мають особливий вплив на формування його особистості.

9.Завдання формування чуттєвої культури молодого покоління постає як питання надзвичайної державної ваги і значення. Студентство – майбутня еліта нашої країни, яка визначатиме її обличчя. Тож, якщо суспільство зацікавлене одержати освічених й культурних фахівців, здатних забезпечити його подальший прогрес, воно має докласти максимум зусиль для формування в системі вищої школи духовно багатой, чуттєво вихованої особистості, здатної змінювати себе і навколишню дійсність відповідно до найвищих ідеалів довершеності і краси. Потрібно нарешті усвідомити, що вирішення більшості наявних проблем полягає не в технічному прогресі, а, перш за все, у збагаченні духовного світу кожної особистості та подоланні зневаги до її почуттів, оскільки на сьогоднішній день саме сформована чуттєва культура окремого індивіда виступає запорукою духовного відродження всього суспільства.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

1. Загарницька І.І. Поняття чуттєвої культури в структурі духовного світу особистості // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – Київ, 2004. – № 40. – С. 79–89.
2. Загарницька І.І. Духовний світ студентської молоді: особливості прояву в нових соціокультурних умовах // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”: Збірник наукових праць. – Київ, 2005. – № 3 (15). – Ч.1. – С. 16–20.
3. Загарницька І.І. Художнє виховання у вищому навчальному закладі як комплексна соціокультурна система // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2006. – № 8 (21). – С. 89–97.
4. Загарницька І.І. Роль художнього виховання студентів у гуманізації вищої освіти України // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – Київ, 2007. – № 62. – С. 59-68.
5. Загарницька І.І. Духовне виховання особистості в контексті реалій сучасного життя // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – Вип. 7. – Київ, 2007. – С. 44-53.

6. Загарницька І.І. Формування чуттєвої культури студента – майбутнього спеціаліста // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – Київ, 2004. – № 4 (14) додаток: Матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції “Безперервна освіта: реалії та перспективи”. – С. 69–70.
7. Загарницька І.І. Художньо-естетичне виховання як чинник реалізації духовного потенціалу людини // Матеріали міжнародної наукової конференції “Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття”. – Київ, 2005. – С.109–113.
8. Загарницька І.І. Виховний процес у вищому навчальному закладі: проблема формування духовності студентської молоді // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – Київ, 2005. – № 4 (14) додаток. – С. 148–151.

АНОТАЦІЯ

Загарницька І.І. Художнє виховання як чинник формування чуттєвої культури студентської молоді. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2007.

Дисертацію присвячено детальному аналізу таких сутнісних характеристик людини як “чуттєвість”, “чуттєва культура”, “духовний світ особистості”. Уточнено поняття і зміст чуттєвої культури студентської молоді та значення її формування для духовного розвитку молодого покоління в умовах динамічних перетворень, що відбуваються сьогодні в українському суспільстві. Визначено фактори, що впливають на формування та збагачення чуттєвої культури студентської молоді та обґрунтовано значення у цьому процесі художнього виховання. Розглянуто процес розвитку емоційної сфери студентів та окреслено основні проблеми, які потребують вирішення. Проаналізовано чинники підвищення ефективності художнього виховання студентів у вищих навчальних закладах. Наголошується на нагальній необхідності розробки цілісної системи художнього виховання молоді з метою запобігання духовного занепаду суспільства.

Ключові слова: чуттєвість, емоції та почуття, чуттєва культура студентської молоді, духовність, духовний світ студентів, художнє виховання.

АННОТАЦИЯ

Загарницкая И.И. Художественное воспитание как фактор формирования чувственной культуры студенческой молодежи. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук. Специальность 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2007.

Диссертация посвящена подробному анализу таких сущностных характеристик человека как “чувственность”, “чувственная культура”, “духовный мир личности”. Уточнено понятие и содержание чувственной культуры студенческой молодежи и значение ее формирования для духовного развития молодого поколения в условиях преобразований, которые происходят сегодня в украинском обществе.

Обосновано понимание чувственной культуры как динамичного духовно-ценностного свойства личности, которое интегрирует сенсорную развитость, эмоциональность, эмпатию, эмоциональный опыт, эмоциональный самоконтроль и саморегуляцию. Доказано, что она демонстрирует не только эмоциональную грамотность человека и его способность к тонкому чувственному восприятию, но и раскрывает усвоенные им идеалы и ценности, служит критерием его интеллигентности и уровня духовного развития.

Играя роль своеобразного фильтра для всех негативных внешних влияний, сформированная чувственная культура поможет студентам в полной мере ощутить краски собственной жизни и окружающего мира; сделает их свободными и независимыми от примитивных шаблонов поведения; позволит выстроить взаимоотношения с другими людьми в соответствии с критериями духовности и человечности.

Это свойство чувственной культуры приобретает особенное значение в нынешних условиях, когда студенческая молодежь имеет нестабильные ценностные приоритеты и жизненные идеалы, когда в молодежной среде прогрессирует культ вседозволенности, девальвация общечеловеческих духовных ценностей, растет жестокий индивидуализм и прагматизм, усиливается безразличие к родной культуре и традициям собственного народа.

В диссертации также анализируется роль художественного воспитания в формировании и обогащении чувственной культуры студенческой молодежи. Задание, которое стоит перед ним, можно разделить на две группы - получение теоретических знаний в сфере искусства и формирование практических умений студентов. К первой группе относятся вопросы пробуждения интереса молодежи к ценностям искусства, ко второй – ее активное включение в художественную деятельность. Подчеркивается, что для достижения необходимого результата художественное воспитание должно стать органичной частью учебно-воспитательного процесса в вузе. Кроме этого, обращается внимание на ряд проблем, решение которых поможет повысить эффективность художественного воспитания студентов высших учебных заведений.

Автор обосновывает острую необходимость разработки целостной системы художественного воспитания студентов и создания в вузе собственной культурно-воспитательной

среды как совокупности социальных и духовных условий, которые непосредственно окружают студента и оказывают особое влияние на формирование его чувственной культуры.

Акцентируется внимание на том, что формирование чувственной культуры молодого поколения выходит далеко за рамки учебно-воспитательного процесса вуза и становится вопросом государственной важности и значения. Ведь студенчество – это завтрашняя элита нашей страны, которой предстоит определять ее лицо и обеспечивать прогресс. Поскольку на сегодняшний день именно сформированная чувственная культура отдельного индивида выступает залогом духовного возрождения всей страны, общество должно приложить максимум усилий для формирования в системе высшей школы духовно богатой, чувственно воспитанной личности, способной изменять себя и окружающий мир в соответствии с самыми высокими идеалами совершенства и красоты.

Ключевые слова: чувственность, эмоции и чувства, чувственная культура студенческой молодежи, духовность, духовный мир студентов, художественное воспитание.

SUMMARY

Zagarnytska I.I. Artistic education as the factor of student youth perceptible culture formation. – Manuscript.

The thesis is for the candidate of philosophy scientific degree in speciality 09.00.04 – philosophical anthropology, philosophy of culture. – M.P.Dragomanov National Teachers' Training University, Kyiv, 2007.

The thesis contains the detailed analysis of such important human characteristics as “sensuality”, “perceptible culture”, “spiritual world of a personality”. The notion and content of the student youth perceptible culture become more exact and clear as well as the importance of its formation for the young generation spiritual development during those dynamic changes that take place in the Ukrainian society today. The factors effecting the student youth perceptible culture formation and enrichment and the importance of the artistic education are determined in these processes. The author investigates the development of students' emotional sphere and outlines the main problems that have to be solved to increase the effectiveness of the student artistic education in the higher educational establishments. The necessity to work out the integral system of the youth artistic education in order to prevent the society spiritual decline is emphasized in the thesis.

Key words: sensuality, emotions and feelings, student youth perceptible culture, spirituality, students' spiritual world, artistic education.